

SORKOČEVIĆEV DVORAC NA LAPADU

Dvorci su najčešće jednokatni, rjeđe dvokatni, izuzetno višekatni. S obzirom na tlocrt, četiri su osnovna tipa: 1) četiri krila zatvaraju unutarnje dvorište (u renesansnoj tradiciji); 2) pravokutnik (gradska palača); 3) trokrilni (u obliku slova U); 4) dvokrili (u obliku slova L). Svaki dvorac ima veću ili manju dvoranu (*palatium*, palača ili polača), obično posred prvoga kata, a mnogi imaju dvorsku kapelu, smještenu i opremljenu, prema prilikama, od raskošnoga crkvenoga prostora do oltara zatvorena u ormaru. U razvitku dvoraca ima raznih pojava uvjetovanih, među ostalim, stilskim razdobljima u kojima su građeni (renesansa, barok, rokoko, klasicizam, pov. stilovi XIX. i poč. XX. st.). Vanjska pročelja su im često reprezentativno obrađena (rizaliti, altane, zabati), dok su ona prema dvorištu otvorena arkadama. Gotovo je svaki dvorac bio okružen perivojem franc. ili engl. tipa, katkada ukrašen vrtnom skulpturom, a mnogim se dvorcima prilazilo drvoredom.

Neki su srednjovj. utvrđeni gradovi renesansnom pregradnjom, osobito otvaranjem arkada i prozora (bifora), preuređeni za udobno stanovanje (Veliki Tabor, Varaždin, Ozalj, Bisag), te su zapravo međustupanj između burga i dvorca. Toj skupini pripadaju još Cernik (pregrađen u XVII. st.), Valpovo i Ilok (pregrađeni u XVIII. st.) i Trakošćan, Bosiljevo, Dubovac, Trsat, Maruševac (preoblikovani u XIX. st. u pov. stilovima, osobito u neogotici). Sasvim je osebujan utvrđeni dvorac Tvrdalj u Starome Gradu na Hvaru koji je pjesnik-plemić Petar Hektorović postupno gradio i uređivao 1514–72. uz morsk obalu. Odlikuje se ribnjakom okruženim arkadama unutar zgrada i tada modernom renesansno-humanističkom opremom (uzidani latinski, talijanski i hrvatski natpisi; nužnik).

Hrv. velmože tijekom XVII. st. (rjeđe u XVIII. st.) napuštaju burgove u planinama i grade dvorce: Medvedgrad—dvorac u Šestinama (srušen poslije II. svj. r.), Cesargrad—Novi dvori klanječki, Lobar na Ivančici —dvorac Lobar podno nje, Milengrad na Ivančici —dvorac Zajezda, Grebengrad na Ivančici —dvorac Novi Marof, Kostel —Gorica u Pregradi, Okić —dvorac Jastrebarsko.

Dvorci sagrađeni u cjelini ili dijelom u prvoj pol. XVII. st. —Miljana, Novi dvori klanječki (1603, ban T. Erdődy), Gorica i Lobar (Keglevići), Bela I. (1605, Pethő), Bajnski dvori (1610, Bot de Bajna), Velika Horvatska (1611, Ratkaj-Palfy, Erdődy), Klenovnik (1616, 1667, Draškovići), premda međusobno različiti, imaju obilježje kasne renesanse (redovito se nazivaju ranobarokni) unutarnje dvorište, prema kojemu su arkadama otvoreni trijemovi u prizemlju, katkada i u prvome katu. Od obrambenih elemenata Novi dvori klanječki i Mali Tabor imaju na uglovima kule kružna presjeka, Bela I. četverostranu kulu nad ulazom, a Gorica i Mirkovec puškarice. U toj skupini dvoraca najveći je (dvokatan) i najimpozantniji Klenovnik u kojemu su banovi iz roda Draškovića živjeli i održavali službene banske svečanosti. Kasnorenesansnim dvorcima pripada i dvorac u Gornjoj Rijeci s kulama kružna presjeka na uglovima (1663, Gašpar Orehovečki).

Jednako kao u Z i sr. Europi, gdje se visoko plemstvo povodilo za životom u ladanjskim dvorcima vladara (Versailles, Schönbrunn), i u Hrvatskoj je

najveći broj dvoraca podignut u XVIII. st. Gradnju dvoraca u SZ Hrvatskoj omogućilo je povoljnije gospodarsko stanje poslije prestanka turske opasnosti i troškova obrane, a u Slavoniji oslobođenje od Turaka. Ujedno su dvorci kao sjedišta zemljišnih posjeda i sami služili proizvodnji.

Dvorci XVIII. st. mogu se po tipovima podijeliti u nekoliko skupina: 1) izduženi pravokutan tlocrt imaju Bela II. s dvjema kulama na uglovima (Ožegovići), Gornja Bedekovčina (1740–50, Bedekovići), Jakovlje, Nuštar (grofovi Khuen), Vukovar (grofovi Eltz); 2) četiri krila koja zatvaraju unutarnje dvorište imaju Bilje u Baranji (poč. XVIII. st., Eugen Savojski), Jalžabet (1744, Somogy-Bedeković), Ludbreg (1745, dvokatni,

HEKTOROVIĆEV TVRDALJ U STAROME GRADU NA HVARU

